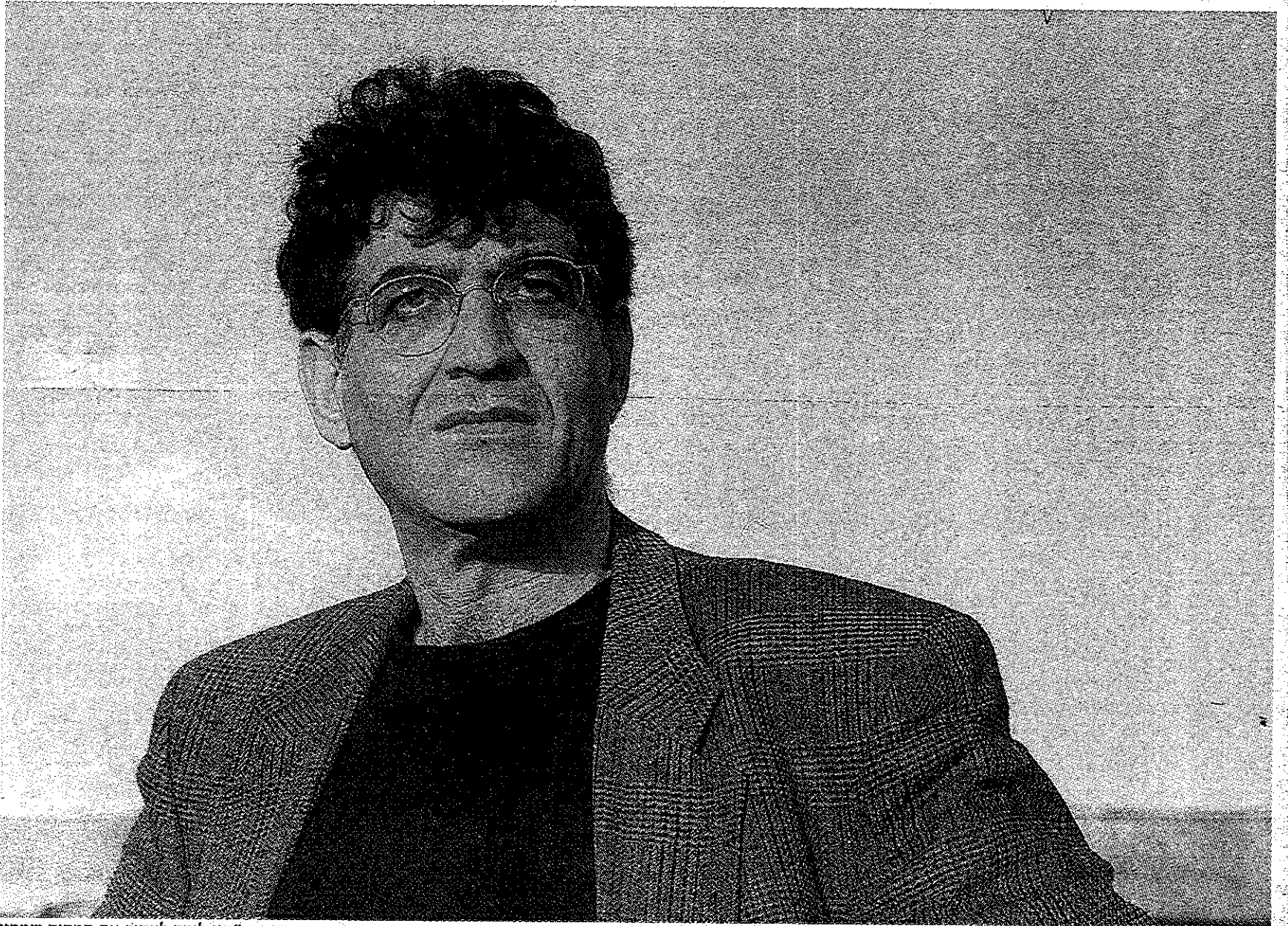

קרקע המציאות פרופ' יהודה שנהב זוכה חבריו לקשת המזרחית

הדמוקרטיה יוצאים למאבק נגד הפרשת קרקעות קיבוצים

פרופ' יהודה שנהב. "אני לומד לאהוב את המקום שממנו באתי, ובוזת הקשת המזרחית עזרה לי מאוד"

בסך הכל רצייתי להיות אנשכנוזי

שבוע לאחר שבג"ץ דחה את עתירת הקשת המזרחית הדמוקרטית להקפאת יישום ההסדר שלפיו קיבוצים ומושבים יקבלו פיצויים בגין הפרשת קרקע חקלאית לבנייה, פרופ' יהודה שנהב, ממקימי הקשת המזרחית, לא מתכוון להפסיק את המאבק. בראיון אישי לדוד לביא מספר שנהב על דרכו כילד עמוס רגשי נחיתות משיכון נווה משכן לראשות החוג לסוציולוגיה באוניברסיטת תל-אביב; על הבושה שבמזרחיות; על הנסיונות להיהפך לאשכנוזי; ועל ההתפכחות והחרטה

דוד לביא
צילום: רובי קסטרו

בטיול השנתי של ביתה י' הבעיר יהודה שהרבני, שנחשב אז לאחד הנערים המופרעים בכיתתו, ביתן באכסניית נוער בירושלים שבה לנו חבריו. הנהלת בית הספר לא היתה אדישה למקרה והחליטה להעניף את התלמיד הסורר. שהרבני, נער רוז וגמלוני, כבר לא היה צריך להתעורר מדי בוקר לבית הספר. את זמן הבטלה מלימודים ביקש לנצל לעבודה בבניין. זמן לא רב אחרי שהחל את עבודתו, בפיקוחו של קבלן

המשך בעמ' 76

שיפוצים, נפל בלוק על רגלו וגרם לשטף דם באחת מאצבעותיו. הקבלן שלח בשהרבני מבט מלא רחמים והפטיר: "אתה אולי יכול להיות פרופסור. פועל בניין אתה בטוח לא".

הדלתות נסגרו בפני שהרבני בזו אחר זו. הוא היה פרוץ מדי בבית הספר ולא מוצלח לעבודת הבניין. אבל ההחלטה ות שבה נחסמה בפניו הקריירה בענף הבנייה היתה כנראה רבה יותר מאשר תקיפותו של בית הספר. שהרבני לקח את דבריו של הקבלן ברצינות רבה. הוא חזר ללימודים, סיים בגרות, החליף את שמו ליהודה שנהב, הלך לאוניברסיטה, למד תואר ראשון ושני בסוציולוגיה, המשיך לרוקטורט באוניברסיטת סטנפורד היוקרתית בקליפורניה, חזר לאוניברסיטת טולדו לראש החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, תפקיד שמילא עד לפני כשנתיים.

הוא היבר ספרים בנושא גיהול ומכונת הארגון, חקר את הקפיטליזם האמריקני, זכה בפרסים ובתארים רבים, מונה לחבר במועצות ובגופים אקדמיים שונים ונחשב מומחה בעל שם בתחום הסוציולוגיה וההיסטוריה של הגיהול.

הקבלן צדק אפוא. שנהב הצליח בפרופסורה יותר מאשר

"בכיתה א' המורה עשתה הכתבה והקריאה את המילה 'חנות'. ואני חשבתי שזה קל מדי, וכתבתי 'חנות', כמו חנות מצרי. והיא החזירה לי את הבוחן וסימנה לי שגיאה. אמרתי לה: 'אבל יש גם חנות בטי"ת', והיא אמרה: 'לא יכול להיות שהתכוונת לזה. אחרי שטעית הלכת ומצאת תירוץ'"

מיקה חברתית וכלכלית פסולה המביאה לכך שאין כל סיבה רציונלית לחקלאי לעבד את אדמתו ולזכות ברווח האטי הלא בטוח של פירות אדמתו. במקום כל אלה יזנה החקלאי את אדמתו עד שתעלה קוצ ודרדר ויקווה כי שליחיו הפוליטיים או ספסרי הקרקעות יצליחו להעביר החלטה במוסדות תכנון ובנייה של שינוי ייעוד הקרקע, והוא יזכה, ללא מאמץ וגייעה, להחילת מזומנים אדירה.

"לנו אסור היה לעבוד בתוך צהלה"

שנהב, ממקימי הקשת המזרחית הדמוקרטית, העותרת מספר אחת, נולד בבארשבע, שבה שירת אביו כאיש מודיעין. כשהיה בן שלוש עברו הוריו לשכונת נווה משכן בתל-אביב, שיכון פועלים שעמד בעבר סמוך לצהלה. כשהיה בן עשר עברה המשפחה לפתח תקוה. כיום מתגורר שנהב ברמת אביב. הוא גרוש, אב לשתי בנות, חי בגפו אחרי שנפרד לפני כחצי שנה מחברתו, מגישת הטלוויזיה אורנה בן-דוד.

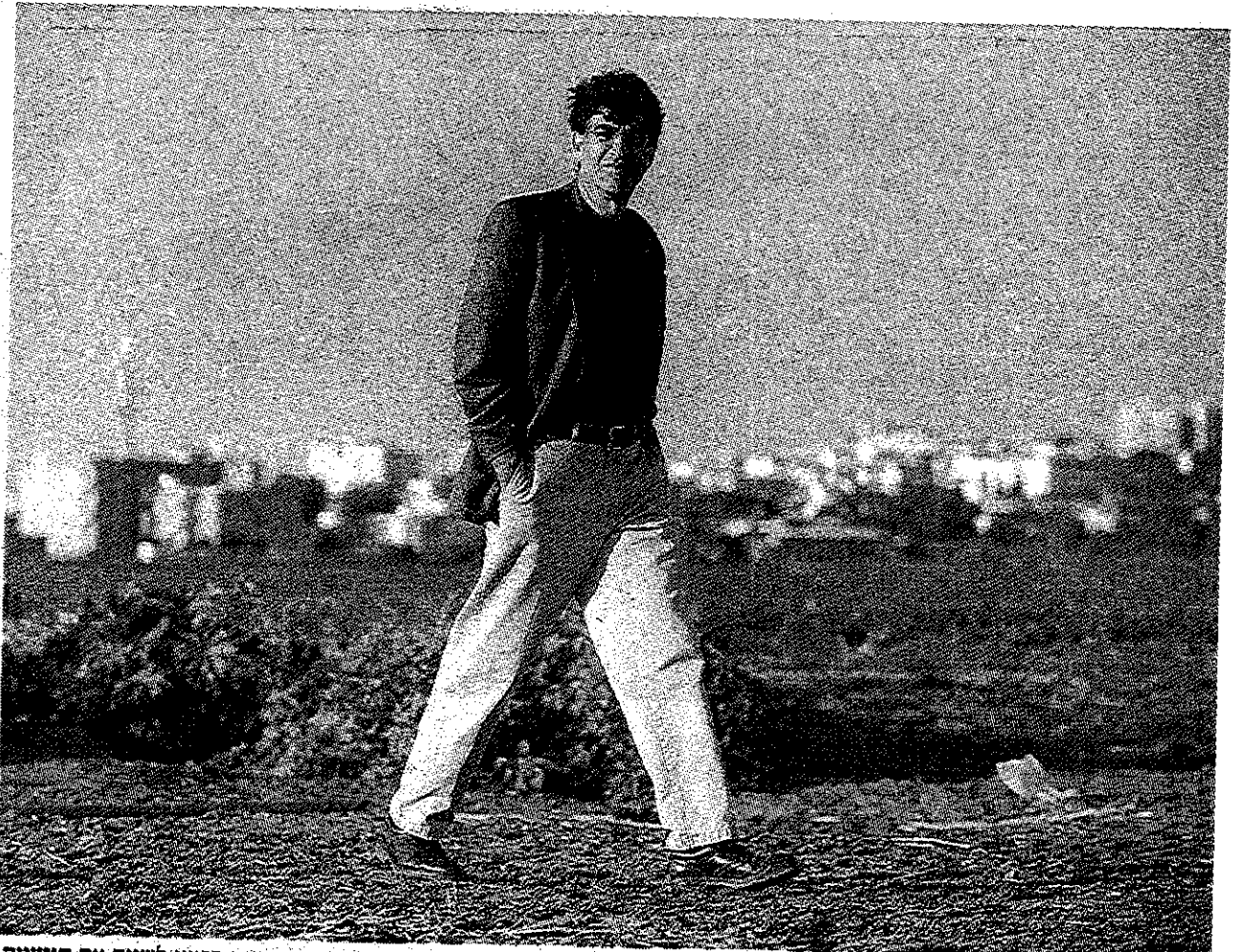
המושגים "מרחב", "אדמה" ו"בית" ממלאים בהיוויו של שנהב מקום נכבד. לכן היה טבעי שגליונו האחרון של כתב העת המדעי "תאוריה וביקורת" שבע ריכתו הוקדש למושגים האלה בהווה הישראלית. טבעית היתה גם הבחירה שלו להיאבק למען דיירי הדיור הציבורי ונגד הפשרת קרקעות הקיבוצים, שאמרו רה להכניס מיליונים לקופתם של קיבוצים כגליליים הסמוך להרצליה או רמת-רחל הסמוך לירושלים.

במקביל מרבה שנהב להתעניין בזהות ישראלית מזרחית. ההתבוננות בפערים בחברה הישראלית החלה אצלו הרבה לפני יומו הראשון באוניברסיטה. "אני חושב שהסיפור של לגור בפרינג' של צהלה זה הוזר השחור שהוליד אצלי את ההכרה המעמדית ואת הרצון לשנות את הגזענות בחברה הישראלית", הוא אומר. "שיכון נווה משכן בתל-אביב היה שיכון עובדים של בני מעמד בינוני-נמוך, לא דווקא מזרחים. זה המקום שאתה מתחיל לחשוב על החיים, כי צהלה בשנות החמישים היתה מקום מגוריהם של בני האלים. למדנו אמנם באתנו בית הספר, אבל היתה חלוקה מעמדית מאוד ברורה - בני נווה משכן ותושבי צהלה. בכיתה שלי, למשל, למד הבן של הרמטכ"ל צבי צור, אבל הוא כמוהו לא היה חבר שלי. אני זוכר שבבוקר הילדים מצהלה היו מתייצבים באמצע הרחוב והוסמים את הדרך שלנו, הילדים מגוה משכן, כי כדי להגיע אל בית הספר היינו צריכים לעבור בתוך השכונה שלהם. זו היתה פרקטיקה מוכרת. הם ואנחנו. ולנו אסור היה לעבור בתוך צהלה".

החוויה הטראומטית ביותר של שנהב לא היתה מחסומי הבוקר של ילדי צהלה. חוסר האמון של המורים ביכולתו צרב בו עמוק יותר, והצלקות ההן, כך נדמה, לא נרפאו עד היום. "אני זוכר שבכיתה א' המורה עשתה הכתבה והקריאה את המילה 'חנות'. ואני חשבתי שזה קל מדי, אמרתי לעצמי, לא יכול להיות, וכתבתי 'חנות', כמו חנות מצרי. והיא החזירה לי את הבוחן וסימנה לי שגיאה. אמרתי לה: 'אבל יש גם חנות בטי"ת', והיא אמרה לי: 'לא יכול להיות שהתכוונת לזה. אחרי שטעית הלכת ומצאת תירוץ'".

"אולי לכל ילד יש כזו טראומה, אבל אני נתתי לזה משקל מעצב באישיות שלי ובעיצוב הזהות המזרחית שלי. זהות זה לא רק מהיכן הגיעו ההורים שלך. זהות מתעצבת גם מול ההקשר החברתי שלך, ובארץ עוצבה זהות מזרחית כחול-לבן, שהיא לא רק מה שהביאו איתם היהודים המזרחים אלא גם איך הם עוצבו ביחס לסביבה האשכנזית שלהם. וההקשר החברתי שלי היה אשכנזי בצהלה ואחר כך בפתח תקוה, שהיתה גם היא אשכנזית ודי גוענית בתקופה ההיא, כך שהחוויה המזרחית שלי באה מבחוץ, לא מבפנים, כי בסך הכל, כוס אותה, מה רציתי להיות? רציתי להיות אשכנזי, זה ברור לגמרי".

- באיזה גיל החלטת שאתה רוצה להיות אשכנזי?
"כל הזמן. כל הזמן. אבל אחרי הצבא זו היתה ממש פרוץ-גרמה להיות אשכנזי".

שנהב. "אני חושב שהסיפור של לגור בפרינג' של צהלה זה הוזר השחור שהוליד אצלי את ההכרה המעמדית ואת הרצון לשנות את הגזענות בחברה הישראלית" • צילום: רובי קסטרו

"הייתי מבית עיראקי עם דימוי עצמי בתחת, וסתבאת שלי כל הזמן אומרת לי 'בדאלק, אני הבדאלק שלך'. אבל, סבתא, מה את יודעת על החיים בחוץ? זה יוצר חוסר אמינות בסיפור שלך כשאת לא מבינה אותי מול הסביבה שלי. בשבילה אני בדאלק, אבל בעצם מה אני ביומיום? אני נפל, שום דבר"

עם הבלוקים, הטיח והשליכטה. 32 שנים אחרי שנקטעה הקריירה שלו כפועל בניין זוטר חוזר פרופ' שנהב, בן 48, אל ענף הנדל"ן. הוא ועוד עשרה אנשי אקדמיה, חברי הקשת המזרחית הדמוקרטית, עתרו לבג"ץ בבקשה להורות על הקפאת יישום ההסדר המתוכנן, שלפיו קיבוצים ומושבים יקבלו פיצויי עתק בגין קרקע חקלאית המופשרת לבנייה. הקרקע ניתנה בעבר לחקלאים מידי מדינת ישראל, הבעלים של הקרקע, חינם או במחיר סמלי, בתנאי שיעברו אותה לצרכים חקלאיים, לא כדי להתעשר, טוענים העותרים.

בשכנו שערב דן בג"ץ, בהרכב מורחב של שבעה שופטים, בבקשה למתן צו על תנאי וצו ביניים. לאחר דיון ארוך, שבמהלכו מתחו השופטים ביקורת על ההסדר הנוכחי, החלטת שלא לתת לפי שעה סעד זמני, בעיקר כדי לא לפגוע בצדדים שלישיים.

ההכרעה הסופית של בג"ץ בעניין עשויה להשפיע לא רק על שוק הנדל"ן אלא על החברה הישראלית כולה. הנדל"ן הוא מקור העושר, שימור ההון והנצחת הפערים העיקריים בחברה הישראלית, וכתוצאה מכך אחד מגורמי הדיבור המעמדי הראישיים במדינה, מה גם שברמת המחירים הגבוהה של המקרקעין עין בישראל הפשרת קרקע חקלאית לבנייה היא עסק משתלם הרבה יותר מאשר גידול עגבניות או מלפפונים.

"הפיצוי הניתן למחזיקים בקרקע חקלאית שהופשרה לבנייה", טוענים פרופ' שנהב וחבריו בעתירתם, "יוצר דינ"

טחנות הצדק נבהלו

אין יכול להיות שבית המשפט העליון לא רואה את המראות, לא שומע את הקולות ולא עושה מעשה בשביל הדור הבא ברוחם, באופקים ובתנור?

איריס מזרחי

הפרדוקס הגדול. מצד אחד בית המשפט העליון מאשם במעורבות יתר, ומצד שני נהג ממעורבות חברתית בעתידה חוסה שהאמת בה נשקפת מיד הקשת המורחבת והמקורטטת הצליחה להחליף מהפכה הצליחה לשאול את השאלות הנכונות בנוגע להלוקט המשאבים במדינה וכוונת לשונית, אבל לא מספיק לשאול שאלות, צריך גם לקבל תשובות. זאת תשובה הזאת, לדעת, כנ"ץ לא ידע לתת.

כמסגרת אכזבתי התקשרתי לאנשים מהקשת המוקרטטת, הם, להפתעתי הרבה, לא התאכזבו כמנ"ץ ד"ר יצחק ספרדט, מרצה באוניברסיטת תל-אביב, אמר לי שאם הקשת הזאת מנישה את העתיד, לפני שנתיים היו מגלגלים אותה מכל המדרגות. או מה? אני שאלתי אותו, היום מגלגלים אתכם מדרגה מדרגה ככה דיפקים אותנו? קצת יותר בעדינות? והוא בשל: יותר אופטימי ממני יסאמץ שאולי הם הפסידו כמרוץ 100 מטר, אבל הם ינצחו במרוץ.

כל זה לא סיפק אותי. המשכתי לחפש מאוכזבים מתוך חברי הקשת הגיעתי לפגישה עם מנהלת הקשת, גלית ספרדט. ועם פרופ' יהודה שנהב. גם הם לא ממש מאוכזבים והרבה יותר אופטימיים ממני. מה אימרו לכם, אמנם הם אהלו, אנשי הקשת המוקרטטת, מה שחסר לי אצלם זה קצת מהקטע שיש בש"ס. לפעמים אותו כעס עוזר לאנשים לפתוח את העיניים. וביתר הוא צריך לעזור לבית המשפט לפתוח את העיניים.

את האמת של הקשת המוקרטטת רואים בעין בלתי מוויגת, וממש לא צריך היום של מסמכים כדי להוכיח אותה. מספיק אם ניקח את קיבוץ גליליים על 64 המשפחות שבו, שהולכות לעשות 2.5 מיליון דולר למשפחה. ונחזור לבלוק 8 בנסים מונים על 80 המשפחות שבו, שקיבלו חוק ריוח ציבורי תקוע.

מבקש המדינה העביר כד"ח האחרון שלו ביקר את קשה במיוחד על הכסף הרב שהמדינה מפסידה מהפירות הקרקעות ומפירות עסקים גדולים על אדמות קיבוצים ומושבים, שכוללים מרכז קניות, בני ילדים, בתי ספר, מפעלים, בתי ארוחה, מסעדות, אולמות אירועים ומה לא, כשהם בעצם עובדים על העוץ ואף אחד לא קם.

אנשלוס וילן מרצה אומר שהקשת המוקרטטת מפריחה בלונים ואין ממש בטענותיה. אני חושבת שהבלונים שהקשת המוקרטטת מפריחה מלאים בחומר נפץ חברתי שהאמת בתוכה עלתה. השב"ץ שכן"ץ דאה את אותה אמת ולא יפחד לומר את דברו. אני רואה שני ספר עלונים נפרדים, בלי מזגנים, בלי תשומת לב, בלי תקציבים, כולנו יודעים שיש בחירה גדולה לגנים של אל המעייז כי לאנשים פשוט אין כסף. אלוהים הוא הפתרון האחד רחן שלהם. או אין יכול להיות שכל זה קורה ובית המשפט לא רואה את המראות, לא שומע את הקולות ולא עושה מעשה בשביל הדור הבא ברוחם, באופקים ובתנור?

יש לי הרבה ציפיות מנשיא בית המשפט העליון, אהרן ברק. יש לי ציפייה שהוא כו יתערב ולא יפחד. יש לי ציפייה שהוא ידבר פעם בשביל אלה שצריך שידברו ויעשו בשביל מעשה התאכזבתי מקשות החושים ומהשמרנות המעוררת הרבה סימני שאלה של בית המשפט העליון בעניינים חברתיים שנוגעים לכולנו.

כיקשו ממני לציין לטובה את השופטת הנכבדה דליה דורנר, שידעה לשאול את השאלות הנכונות ביותר עם השופט זמיר. או הנה אני עושה את זה, אבל בכל זאת, בשורה התחתונה, כנ"ץ רזה את העתידה.

איריס מזרחי, אמה לשבעה ילדים, נדה בדידת 45 מיר בראש פינה ששייכת לדור הציבורי.

חלק נכבד מילדותי גרתי כשכונה קטמונים בירושלים. בבלוק הכי ארוך בשכונה, בלוק 8, בבלוק הזה היו שמונה כניסות, כשכל כניסה גרו עשר משפחות עם ילדים. 80 משפחות עם ילדים גרו בבלוק שאורכו 100 מטר ורחבו עשרה מטרים. קחו עשרה בלוקים כאלה ויש לכם ידום אחד מאוכלס ב-800 משפחות, כולו מוחרטת עם ילדים. ילדו חקרו את פירורי חוק הדיור הציבורי במעשה גומני ובאילו צדק חברתי. כשגבר 130 אלף חברי קיבוצים ומושבים ששולטים על 4.2 מיליון ריגום, הם הולכים לתנוג וכבוד.

בהגד לומר, בייחוד בשנים האחרונות, שבני עדות המזרח לא השכילו להפנים ערכים דמוקרטיים, ולכן הנדירה שלהם אחרי ש"ס בטעות יסודה ורק מויקה להם יותר. תאמינו לי שכיוליה ישראלית שגדלה בבלוק 8 בקטמונים השכלתי גם השכלתי להפנים ערכים דמוקרטיים. ושם גם

עו"ד אביגדור בלדמן. אופטימי • צילום: דן לב

הבנתי מה זה צדק. הצדק הזה הוא סלקטיבי. הוא תמיד נמצא בצד אחד, בשמ"ץ פעם וזרקים כמה פירושים, כדמות חוק הדיור הציבורי, לצד השני. בשבוע שעבר רזה כנ"ץ בהרכב של שבעה שופטים את העתירה נגד שוד הקרקעות הגדול ביותר במדינה של הקיבוצים והמושבים שדגישה הקשת המורחבת המוקרטטת, שבעצם יצגה את כלנו. לא רק את המוחרטת, את העתירה הגיש בשם הקשת עו"ד אביגדור בלדמן, שעושה את כל המלחמה הזאת בהתנדבות.

כשמעתי שבנ"ץ רזה את העתירה הגישהי אכזבה גדולה וכאב. התקשרתי לעו"ד בלדמן ושאלתי אותו אם הוא מאוכזב וכואב כמוני. הוא לא מאוכזב, לא שוקע לתוך כאב, אלא מאמץ שהאוקיינוס כדוג גדול ורחב הגלים נבוהים, ולבסוף העתירה הצליחה.

לבית המשפט יותר נוח לטפל בנושאים נשדתיים, ועניינים חברתיים כלכליים שווייניים מפחדים אותו. הוא מעדיף שהדברים איכשהו יסתדרו מעצמם, מה גם שלבית המשפט אין הרבה ניסיון ומסדות להיכנס לעניינים חברתיים, פה, לדעתי, יש ספוס גדול. אחד הכל אהבן ברק ובנ"ץ מאש מים בשנים האחרונות על ידי קבוצות שונות במעורבות יתר. במקרה שלנו זה כד"ר להפר, ופה

שורכש במשך הזי יובל שנים באוניברסיטאות מעוררות כלי ניתוח והתבררנות, לומר להסתבל על עצמו רק אחרי שהוא מתחיל פעילות בנוף חברתי באנתי רופולות הסתבלת על כולם, רק לא על עצמך? אתה יודע את התשובה. חייתי בהכחשה". - הכנולר הלך יחף? - אפשר לומר כן, בהחלט. הלכתי יחף.

"מה שהרס את העם היהודי זה מדינת ישראל"

הדעות הפוסט ציוניות של שנהב אינן מתרכזות רק סביב קו התפר הערתי. הטאי הציונות מרובים בעיניו, וכוללים למשל את ניכוסה של השואה לצורכי הפרוייקט הציוני. "הציונות השתמשה בשואה כדי לנמק את קיום המדינה: יש מדינה בי היתה שואה. זה לא נכון! הפרוייקט הציוני התחיל הרבה לפני השואה. זה נכון שבעקבות השואה באו גלי הגירה, ונכון שעכשיו יש בית לעם היהודי יכו, אבל לבנות קשר סיבתי ולומר שאם לא תהיה מדינה תהיה עוד שואה זה הניכוס, זה השימוש".

- למה ניכוס? תאורטית בלי מדינה יהודית באמת יכולה להתרחש עוד שואה.

"כי שואה יכולה להיות גם פה, אם תיפול כאו פצצה גרעינית והעם היהודי ייהרס, בחיידו! יאו אולי יגיעו למסקנה שעדיף היה אם העם היהודי היה בכלל מפורד. מה שהרס את העם היהודי זה

"אם לא הייתי מקצועית מוכר בשם הזה, הייתי מחליף חזרה לשהר בני, למרות ששנהב היה פונקציונלי, נכון והישרדותי לתקופה היא"

מדינת ישראל. היא מתסלת אותה החוקים הדוקטורניים, למשל של מיהו יהודי, זה חיטול העם היהודי. אפילו סבתא שלי אומרת: 'בראלק, אתה מאמין להם? פה אנחנו יותר בטוחים? בלכנון לא נהרגים?'

לא רק סבתו הפתיעה אותו בתובנות שלה, גם אמו. "כשלמרותי באמריקה", הוא מספר, "אמא שלי באה לבקר אותי וגדלקה על העניין האמריקני הזה שנקרא 'גראז' סיל'. כל מיני אמריקנים קמצנים פתוחים את הגראז' שלהם ומוכרים כל מיני שטויות. נעלי בית מצורקמות או בטבוק של לק מלא עד החצי.

"יום אחד אמא שלי, שאהבת מאוד לקנות, חוזרת מסיבוב קניות שזכה עם ספר עבה. 'קח', היא אומרת לי, 'קניתי לך מתנה'. אני מסתכל על הספר ורואה מדבקה שכתוב עליה 99 סנט. כעסתי עליה. 'מה, ראיית ספר עבה ב-99 סנט או חשבת שזה מציאה?', נופתי בה. 'ספרים לא קונים במשקל'. אפילו לא הסתכלתי על הספר הזה מרוב אנטגוניזם והתנשאות, כאילו מה היא מניבה, ואת. שמתי את הספר באיזה מדף ואף פעם לא הסתכלתי עליו.

"לפני כמה זמן אני מוציא ספרים כדי לתת לחברים ולהיפטר מהם, ופתאום רואה את הספר הזה, הופך אותו ומחזיר. זה היה 'מיתוס המכונה' של ממפורד. שתבין, באותה שנה, תשע שנים אחרי שהיא קנתה לי את הספר, סיימתי לכתוב ספר שנקרא 'מכונת הארגון', שמדבר על מיתוס המכונה בארגון. חיפשתי את הספר של ממפורד, עברתי בהמון ספריות ולא מצאתי אותו, הספר יושב אצלי בבית, ואני, מתוך זלזול ביכולת הבחירה של אמא שלי, מחפש בכל העולם ספר שנמצא אצלי בבית. ככה זה כשאתה לא מתבונן על עצמך ועל מה ששידך לך".